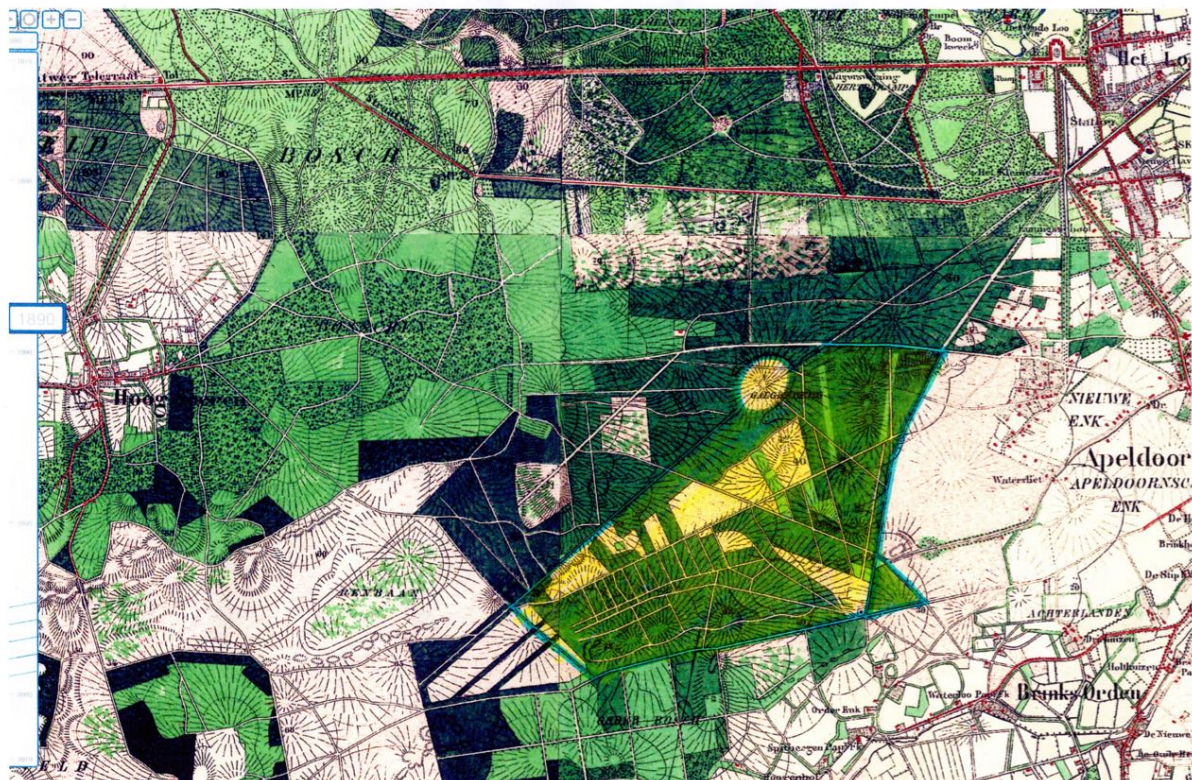

Bijvangst 1

Galgenberg

Deze week stond ik op de Galgenberg in Apeldoorn. Het object van mijn langdurig onderzoek, de ingenieur Karel de Vidal de St.-Germain, *) erfde de berg in 1887. Erflater was zijn vader die, na de dood van zijn echtgenote in 1857, een goed beheerde van bijna 200 hectare, waarvan de Galgenberg onderdeel was. Die echtgenote had het goed verworven in 1850, toen de marken, waaronder de Marke Orden onder Apeldoorn, werden opgeheven en de gronden in de verkoop kwamen. Zij betaalde f 5179,44.

Karel erfde met zijn vier broers en twee zusters die 200 ha en die berg. Die ligt op een lijn die begint bij de naald vóór Paleis t Loo en dwars door de Galgenberg in zuidwestelijke richting gaat. Die lijn, die precies op de berg een kleine knik vertoont, was de noordgrens van het familiebezit: ruwweg 2,5 kilometer lang en tussen 400 en 1500 m breed.

Het bezit van Vidal de St-Germain in Apeldoorn 1850 – 1887 (geel gekleurd)

De Galgenberg was voor Apeldoorn van enig belang. Toen Willem III in het laatste kwart van de 17de eeuw aan zijn investeringen in 't Loo begon om van dit buiten zijn jachtdomein te maken, was de Galgenberg van verre zichtbaar. Dat moest ook: de expositie van ter dood veroordeelden aan galgen op een berg(je) moest vanuit stad of dorp zichtbaar zijn, ter afschrikking. Maar zo'n hoog punt was ook erg geschikt als uitgangspunt voor de valkenjacht, in deze regio door Willem geïntroduceerd. Valkeniers hielden de vlucht van reigers vanaf een hoogte in de gaten en lieten dan

tijdig hun valken los om de reigers te verschalken. Een reigersbos lag ten westen van Hoog-Soeren, een paar kilometer ten noordwesten van de berg. Die werd vanaf deze Willem-tijd dan ook met 'Valkenberg' aangeduid. De straat die vanuit de naald bij 't Loo vertrekt en de as vormt over de berg, draagt daarom de naam Valkenberglaan. Hij vormt, naast de 'ganzenvoet' met de drie assen Loolaan, Jachtlaan en Koning Lodewijklaan, de vierde as die het paleis in de omgeving verankert.

Apeldoorn-west op Google-earth met in geel de as van de Galgenberg naar 't Loo

Jacobus Craandijk heeft in één van de door hem beschreven *Wandelingen door Nederland* uit 1879 de plek precies beschreven: “... wilddieven, zwervende Heidens, gevaarlijke vagebonden en dergelijke boosdoeners konden reeds van verre het werktuig des doods hier zien prijken en zich voor gewaarschuwd houden, terwijl de ingezetenen der heerlijkheid zich door een’ blik herwaarts konden geruststellen met de gedachte, dat zij leefden in een land van goede justitie”. Niet alleen als Galgenberg, maar ook als Valkenberg herkende hij de plek: “Later dagen zagen hier vaak in de Junijmaand een’ luisterrijke stoet van vorsten en aanzienlijken, van hunne dames vergezeld, door dienaars en jagers gevolgd, op vlugge rossen zamenkomen. Enkele mannen dragen op de gehandschoende vuist den edelen vogel, nu nog met de kap op den kop, die straks hoog in de lucht zal opstijgen. (...) De valkeniers bestijgen den heuvel en zien uit, of de reigers naderen. 's-Morgens zijn zij uit het Reigersbosch, waar zij in menigte broeden, heengetogen naar waterrijke streken, om voedsel voor hun jongen te halen. Van den wind hangt hun rigting af, want hun instinct leert hen, tegen den wind uit te vliegen, om met den wind terug te keeren naar hunnen nesten, als zij met de gevangen visch zwaar beladen zijn. Daar komen zij van den IJselkant”. De tweede carrière van de Galgenberg als Valkenberg is dus

geen toeval, gelegen als hij is precies tussen het broedgebied van de reigers (ten westen) en hun fourageergebied in de IJsselvallei (ten oosten).

Karels vader exploiteerde het Apeldoornse bezit. Hij woonde op Het Reelaer in Raalte, waar hij ook al zo'n 200 ha onder beheer had (naast nog 100 ha in Dalmsholte, Dalfsen). Niet voor niets duidde hij zichzelf aan met: *"Ik ben een landman"*. Jaarlijks liet hij de opbrengsten van zijn Apeldoornse bos en hei veilen: dennenstammen, dennentakken, 'strooisel', plaggen. Hij had een boswachter in dienst voor het dagelijks werk.

Toen hij overleed, brachten de kinderen binnen enkele maanden de Apeldoornse erfenis ter veiling. Geen van hen was geïnteresseerd in voortgezet bezit ervan. Het gebied werd in drie delen verkocht voor bijna f 6.000,-. Ook deze delen zijn nog groot genoeg: in het noordelijk deel (49 ha) vinden we nu de woonwijk Berg en Bos, de Apenheul en de 'Bosweide'; in het zuidoostelijk deel (41 ha) het park Berg en Bos. Alleen in het zuidwestelijk deel langs de Asselsestraat (63 ha) herinneren de bospercelen aan de situatie uit de 19de eeuw.

De as van 't Loo over de berg loop nu dood op een bankje op de top ervan. Dat bankje is wel heel precies op de as gezet, gericht op de naald van 't Loo. Hier zit je dan met rechts het voormalig bezit van Karel en zijn familie, links achter het reigersbos en vóór je een blik op 't Loo en op de toren van Deventer aan de IJssel. De Galgenberg biedt ruimte voor reflectie.

Galgenberg / Valkenberg; zicht vanaf het bankje op de as naar 't Loo

*) Het onderzoek naar Karel (1848 – 1931) behelst zijn opleiding, zijn carrière en zijn werk als de stadsingenieur (directeur Gemeentewerken) van Kampen (1886 – 1919).